

AİLE VE AİLE MODELLERİ

SAR 001

AİLE İÇİ İLİŞKİLER ve İLETİŞİM

**AİLENİZ YERİNE BAŞKA BİR AİLE
İSTER MİYDİNİZ?**

AİLENİZDE ELEŞTİRDİĞİNİZ NELER VAR?

Aile tanımı

- Kan bağı ile bağılı
- Çoğunlukla aynı evde yaşayan
- Cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin karşılandığı
- Topluma uyum ve katılımının sağlandığı
- İçten güven verici samimi ilişkilerin kurulduğu

Aileleri birbirinden farklı kılan faktörler

- DEĞERLER
- DAVRANIŞLAR
- TOPLUMSAL

- SOSYAL
- YAPISAL
- EKONOMİK

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı

Aile ve Aile Değişimi

Aile çeřitlilięi sadece sosyoloji ya da antropoloji ile açıklanabilir mi?

Geçiçilik – Modernleşme Kuramı

Batı Modeli

Tek yönlü değişim beklentisi> Batı modeli aile

NEDEN?

- Kültürlerarası bir aile kuramı yokluğu
- Prototipik Batı ailesi özellikleri?
- Bağımsız ilişkiler sistemi
- Modernleşme kuramı –değişime bakışı

DURAĞAN

MODERNLEŞME

VARSAYIM 1:

Batı prototipinden farklıysa YETERSİZ!

- Bu görüş ekonomik gelişmeyle daha fazla vurgulanır oldu.
- Ne kadar bireyci o kadar ekonomik refah
- Dođu asya ?
- Hızlı ekonomik gelişme

Örn: Japonya Kore Tayvan Singapur Tayland ve Malezya

Sanayi Devrimi /Endüstri Devrimi

- Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa'daki sermaye birikimini arttırmasına denir.
- Sanayi Devrimi, ilk olarak Birleşik Krallık'ta ortaya çıkmış, ardından Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'ya sıçramış ve bütün dünyaya yayılmıştır.

MODERNLEŞME

Varsayım 2: Batı ailesinin sanayileşmenin zorunlu sonucu olarak çekirdekleşmeye ve bireyci ayrılmaya doğru değişim geçirmiş olması.

- Sanayileşme ile batılı olmayanlar da aynı tür değişime uğrayacaktır.
- Batı Avrupa'da endüstri devrimi öncesi durum neydi?
- Çekirdek aile ve bireycilik yine vardı.

SONUÇ

Batı Avrupa ve Amerika'da endüstrileşme öncesinde de bireyciliğin var olduğu bulgusu

AİLE MODELLERİ

Genel MODEL

Üç deęişik biçim

- Toplum / Kültür
 - Aile
 - Benlik
-
- Amaç: Nedensel bağları anlamak
 - Aile hem sosyal hem psikolojik özellikleri ile modelde yer alır.

Modelin içinde aile kavramı

Sosyal

- Aile yapısı

Psikolojik özellikleri

- Etkileşim ve sosyalleşme

Genel Model

Aile ana bağlam olarak ele alınır.

- BAĞLAM: Ailenin içinde bulunduğu koşullar etkileyici unsur olarak görülüyor.
- Kültür : Bireyci ya da toplulukçu (ilişkisel)
- Çevre/Yaşam Koşulları: kentsel kırsal yerleşim, SED, refah düzeyi...

Kültür
Yaşam koşulları

Aile yapısı

Sosyalleşme
Değerleri

Aile Etkileşimi ve
Sosyalleşme

Aile yapısı değişkeni

- Aile türü
- Maddi kaynak aktarımı
- Aile bağları
- Doğurganlık
- Kadının statüsü

Aile yapısı SED ile sistematik olarak değişir.

Ailenin iřlevini etkiler

Aile sistemi

Sosyalleşme değerleri

- Bağımlılık / bağımsızlık
- Maddi / duygusal yatırım
- Çocuğun değeri

Aile etkileşimi

- Çocuk yetiştirme yaklaşımı
- Benlik gelişimi

Genel Model

- Genel model doğrusal değil dinamik ve etkileşimseldir.
- Karşılıklı nedensel ilişki / doğrudan nedensel yollar ve Geribildirimi kapsar.
- 3 belirgin aile örüntüsü aile siteminin ve işleyişinin farklı sosyoekonomik bağlamlardaki prototipleridir.
- Benlik gelişimi de ele alındığı için bir İNSAN MODELİ de denilebilir.

1

KARŞILIKLI BAĞIMLILIK MODELİ

Karşılıklı bağımlılık modeli

- Çekirdek aile yapısı olsa da işlevsel geniş aile
- HANGİ ALANLARDA GENİŞ AİLE GİBİ OLABİLİR?
- Düşük SED + tarımsal yaşam biçimi
- Aile ve akrabalar karşılıklı bağımlı

Evlad

- Neden en büyük güvence?

Karşılıklı bağımlılık modeli

Evlat

- Genç yetişkin anne-babaya maddi destek
- Tercih erkek evlat
- Yüksek doğurganlık

Yaşlılık Güvencesi Değeri

- Maddi ve duygusal bağıllık
- Maddi bağımlılık: artan refah ile azalırken
- Duygusal bağıllık : SED etkilenmez (bağıllık kültürüne sahip olanlarda)

ÇOCUK DEĞERİ ARAŞTIRMASI (1980'li yıllar)

9 ülke ve 20.000 evli çift

- **Çocuğun ekonomik değeri:**

Küçükken ve büyüdüğünde ailesine maddi katkıda bulunması

- **Psikolojik değeri:**

Anne babanın çocukta bulduğu sevgi onunla duyduğu gurur onun kendilerine arkadaşlık etmesi

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE: Çocuğa ekonomik değer atfı ve yaşlılık güvencesi değerinin belirgin hale gelmesi

ÇOCUK DEĞERİ ARAŞTIRMASI (1980'li yıllar)

- Sosyo-ekonomik gelişme bakımından ülke içi farklılıklar da söz konusu
- TR- Bölge ne kadar gelişmiş, kadın için çocuğun yaşlılık güvencesi değeri azalır.
- Kadının iş ve eğitim seviyesi kritik!

- ERKEK ÇOCUK TERİCİHİ:
- Ekonomik değer daha güvenilir yaşlılık güvencesi
- Ekonomik yarar kaynağı
- Yüksek doğurganlık nedeni

ÇOCUK DEĞERİ ARAŞTIRMASI (1980'li yıllar)

TR'de aile çocuk sayısı:

- Çocuğun psikolojik değeri ile ters orantılı
- Ekonomik değeri ile doğru orantılı!
- NEDEN?

Bağımlılık

- Kuşaklararası bağımlılık aile yaşamı boyunca yön değiştirir.
- Önce çocuk anne-babaya
- Sonra yaşlı ebeveynin büyüyen çocuklara bağımlı olması

2

BAĞIMSIZLIK MODELİ

BAĞIMSIZLIK MODELİ

- ENDÜSTRİLEŞMİŞ KENTLİ
- Orta sınıf Batı toplumununun ideal tipik aile modeli
- Bağımsız ayrıışmış bireyler
- Bağımlı model ile ortak hiçbir nokta yok!
- Ayrıışıklık / bireycilik kültürü

BAĞIMSIZLIK MODELİ

- Nesiller birbirinden ayrışır
- Duygusal ve maddi kaynak yatırımı= ÇOCUK
- Sosyalleşme değeri ve aile etkileşimi: bağımsız ayrılmış belirgin sınırları olan benlik
- Serbest bırakan anne-baba tutumu

- Bağlamlar değişebilir.....
- Örn: düşük SED Amerikan ailesi kadınlar arasında bir miktar karşılıklı bağımlılık olması söz konusu.

3

KARŞILIKLI DUYGUSAL BAĞLILIK MODELİ

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

- Bağıllık kültürüne sahip kültürlerin SED gelişimini açıklama ihtiyacı
- Duygusal alanda karşılıklı bağıllık maddi alanda hem BİREY hem AİLE DÜZEYİNDE bağımsızlık
- Toplulukçu gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde yaygın!

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

- Bağıllık kültürü devam ettiği için aile diğer akrabalara doğru genişler.
- Paylaşılan etkinlikler değişir!
- Ataerkilliğin önemi azalır.
- Kadının statüsü artar
- Doğurganlıkta düşüş
- Erkek çocuk tercihi azalma

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

- Genç yetişkinlerin duygusal yatırım hem ANNE-BABA hem ÇOCUKLAR
- Maddi Destek Gelişmiş / Kentleşmiş ekonomik yük çocuklara
- Çocuğun psikolojik değerinde artış
- PSİKOLOJİK doyum
- Sosyalleşme değerinde aileye bağıllık devam
- Hayırlı evlat olarak yaşlılık güvencesine gerek yok

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

- Özerk ilişkisel benlik
- Hem ilişkisel hem özerk
- Benlik iki temel İNSAN ihtiyacı
- BAĞLANMA ve ÖZERKLİK

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

bireysel ihtiyaçları ile aile ihtiyaçları ters değil!

Bağımsız çocuk tehdit değil

**FARKLI SED'LERDE ÇOCUK İLE
İLGİLİ BEKLENTİ NE OLABİLİR?**

SED- Karşılıklı Bağılılık aile modeli

- Yüksek SED : BAĞIMSIZLIK ve kendine yeterliliği önemli
- Orta ve Düşük SED: İtaat ve sadakat
- Düşük SED: çocuğun anne-babaya minnettarlığı beklentisi

Yüksek SED 'de tüm anne-babalar:

- 'Bizi sevsin ve bize yakın olsun'
- 'Büyüdükçe daha saygılı olsun'
- Çocuk yetiştirme tarzı ve sosyalleşme değerleri zıt mı?

Anne-baba yaklaşımı

Karşılıklı duygusal bağıllık modeli

Destekleyen çalışmalar

Türkiyede genel tavır:

- Aşırı toplulukçuluğa eleştiri
- Bireysel özerkliğe daha fazla önem verilmesi vurgusu
- Bu model diğer iki modelden ayıran: her ikisi gereksinim de tanınır ve doyurur.

Anne-baba tutumu üzerine bu model...

- Yetkili anne-baba tavrı: düzen sağlayıcı denetimi ve sevgiyle birlikte özerklik
- Denetim ve sevgi /2 zıt kavram bir arada
- YETKİLİ ANNE-BABALIK: Kendi başına hareket etmek ve birlikte olmak arasında bir denge
- Kendine yeten başarılı bir çocuktaki gibi (Baumrind 1989)

- Denetim elden bırakılmaz
- Duygusal bağılılığın devamı amaç
- Tamamen bağımsız ve ayrıışmış bir çocuk istenmez.

Özet -1

- Kentleşme ile maddi bağımlılıkların azalması
- Sosyo-ekonomik değişimlere rağmen aile ve insan ilişkileri devam
- Duygusal bağılıkların etkilenmemesi!
- Hem özerk ve hem ilişkisel benlik (aile ve insan ilişkilerinde)

Özet-2

Çocuk değeri araştırması (1982, 1987)

- Yaşlılıkta çocuklarınızın size bakmasını bekliyor musunuz?

«Elbette oğlum ailesinin adına layıksa bize bakacaktır» (TR)

«Çocuklarımdan hiçbirşey beklemiyorum onlar kendilerine bakabilsinler yeter»

(ABD ve Almanya)

Özet-3

- İlişkisel kültürü ve gelişen ekonomi toplumları karşılıklı duygusal bağlılık modeline geçmekte
- Bu model birleşme ve ayrışma (ilişkisel ve özerklik)
- Diyalektik bir sentez
- Günümüz Teknoloji sonrası toplumun tanımlayıcı özellikleri:

çevreye verilen önemin artması

daha az iş saati

daha fazla boş zaman ve yakın ilişkili topluluk arayışı

Unutulmaması gereken nokta: dış etkiler

- Değişime direnme

Yetkeci itaate dayalı çocuk yetiştirme biçimi

- Kültürel yayılma

Batı kurumları medya bağımsız insan / aile modeli

2000'LERDE DURUM ?

*Yakın tarihte aramızdan ayrılan değerli bilim insanı
Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'yı saygı ve rahmetle anıyoruz.*

ÇOCUĞUN DEĞERİ VE AİLE DEĞİŞİMİ: TÜRKİYE'DEN OTUZ YILLIK BİR PORTRE*

**Çiğdem KAĞITÇIBAŞI
Bilge ATACA**

Çev. Pelin ÖNDER EROL
Ebru ALOĞLU*****

Öz

Türkiye Çocuğun Değeri Araştırması bir metropolitan merkez ve iki kırsal bölgedeki üç sosyo-ekonomik tabakanın üç kuşağını içermektedir. Bulgular, son otuz yılda çocuklara atfedilen psikolojik değerlerde keskin bir yükseliş ve buna bağlı olarak faydacıl/ekonomik değerlerde düşüşü göstermektedir. Değişen aile dinamikleri ve aile rollerine işaret ederek, erkek çocuk tercihinin yerini kız çocuk tercihi almıştır. (Yetişkin) çocuklardan beklentiler, çocuklarda arzu edilen nitelikler ve mevcut, istenen ve ideal çocuk sayısındaki buna bağlı değişimler, Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişim Modeli'ni desteklercesine beklentilerle uyumludur. Otuz yıl boyunca ve kuşaklar ve toplumsal tabakalara göre çocuklara atfedilen değerlerin karşılaştırması, Türk toplumunda ve muhtemelen benzer toplumlarda sosyal değişimi ve gelişimi anlamak için gerekli kavrayışı sağlamaktadır.

2003 yılı ...

- Sosyoekonomik seviye ve özellikle eğitimin artışı ile çocukların ekonomik değeri düşmüş ve psikolojik değeri yükselmiştir (Ataca 1992; Ataca & Sunar, 1999)

1025 katılımcı 3 kuşak

- 1. kuşak ortalama yaş 40
- 2. kuşak ortalama yaş: 66
- 3. kuşak: 15

Çocuk isteme nedenleri?

Ekonomik değeri azalmış

Erkek evlada sahip olmak azalmış

Psikolojik değer belirgin derecede önemli hale gelmiştir.

2003 yılı

- Çocuklardan yardım beklentisinde azalma
- İlk çalışmada çocuklarında istenen nitelik en çok «ebeveyn sözü dinlemeleri iken» 2003 çalışmasında en az önemsenen özellik halinde dönüşmüş (3.kuşak hariç)
- İstlenen çocuk sayısında ciddi oranda azalma

1975 / 2003

- Çocuğun psikolojik değerinde yükselme
- Ekonomik değerinde azalma